

ELEMENTELE ACTIUNII CIVILE

1. Elementul actiunii civile - Consideratii generale

Acțiunea civilă nu poate fi concepută fără existența a trei elemente esențiale: un element subiectiv - părțile- și două elemente obiective - obiectul și cauza acțiunii.

Fără aceste elemente, acțiunea nu reprezintă o entitate juridică în considerarea căreia instanța să devină activă, să-și înceapă exercițiul său special.

Elementele acțiunii civile servesc la individualizarea acesteia în raport cu o altă acțiune și îi determină cadrul procedural necesar și indispensabil.

2. Subiectele actiunii civile

Noțiunea de participanți în procesul civil desemnează persoanele și organele de stat care participă la activitatea de înlăptuire a justiției.

În doctrină se distinge între participanții procesuali principali (subiecții procesului civil) a căror activitate influențează desfășurarea și soarta procesului civil: instanța, părțile, organele de executare și procurorul; și participanții procesuali auxiliari, care au un rol subsidiar ce vizează doar lămurirea unor împrejurări de fapt ale cauzei: martori, experți, interpreți etc.

Cercul participanților la proces deseori este lărgit: părțile se prezintă prin mandatar ori sunt apărate de avocați.

Dintre subiecții procesului civil trei sunt indispensabili contenciosului și anume: instanța, reclamantul și pârâțul. Spre deosebire de proces, părțile acțiunii civile se identifică numai cu ultimele două: reclamantul și pârâțul.

Însă nu trebuie minimalizat rolul pe care judecătorul îl are în procesul civil, rol consacrat cu mai multă claritate în art. 129 c. proc. civ., în redactarea ce i s-a dat prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000. Judecătorul trebuie să aibă un rol activ, deoarece el este nu numai protectorul intereselor private, ci și păzitorul legii.

Părțile poartă o denumire specifică în raport de mijlocul procesual ce intră în componența acțiunii de care uzează: reclamant și pârât în cererea de chemare în judecată; apelant și intimat la apel, recurent și intimat la recurs, contestator și intimat în cazul contestației în anulare; revizuent și intimat în cererea de revizuire; creditor și debitor în faza executării silite.

Poziția părților în procedura contencioasă este esențialmente contradictorie în tot timpul procesului. Distinct de situația părților din procesul penal, în materie civilă acestea se află într-o poziție de egalitate juridică.

Poziția părților principale - reclamant și pârât - prezintă multiple variații în procesul civil, în sensul că poziția ofensivă dintr-o formă procesuală se poate transforma într-o poziție defensivă în altă formă procesuală: în apelul pârâtului, reclamantul din cererea de chemare în judecată va dobândi poziția de intimat; în excepție, prin formularea unei cereri reconvenționale, caracterizată prin părăsirea poziției pur pasive a pârâtului, acesta devine reclamant. Această cerere va schimba raportul tradițional dintre părți, astfel încât pârâtul devenit reclamant va trebui să probeze ceea ce afirmă.(art. 1169 C.civ.)

Instituția participării terțelor persoane în procesul civil este reglementată în Codul de procedură civilă în Cartea a II-a, capitolul III din Titlul I, intitulat "Alte persoane care pot lua parte la judecată".

Conceptul de terțe persoane are o semnificație diferită în dreptul procesual civil față de dreptul substanțial. Dacă în dreptul material terții sunt persoane străine de actul juridic - penitus extranei - față de care nu se produc efecte juridice¹, în dreptul procesual terții sunt persoane care se pot adăuga părților între care s-a stabilit inițial raportul juridic procesual, din inițiativa lor sau a părților inițiale, dobândind astfel, calitatea de părți.

Codul de procedură civilă reglementează următoarele forme de participare a terților în procesul civil: intervenția, chemarea în judecată a altor persoane, chemarea în garanție și arătarea titularului dreptului.

Instituția participării terților la procesul civil are un profund caracter preventiv. Cererile de intervenție sunt cereri incidentale, și ca urmare, competența soluționării lor aparține instanței sesizată cu cererea principală.

¹ G. Beleiu, Drept civil roman, Editura Universu Juridic, Bucuresti, 2005, p. 174

Procurorul este un subiect al procesului civil în calitate de parte, indiferent de formele de participare a acestuia la proces.² Participarea sa la judecată nu se reduce la o asistență pasivă, de informare asupra disputei judiciare.

Procurorul intervine în activitatea judiciară pentru a apăra interesele generale ale societății, chiar și atunci când intervine pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor.³ Această împrejurare îi conferă statutul special de parte în procesul civil. De exemplu, efectele hotărârii judecătorești nu se întind în mod direct asupra procurorului nu poate fi condamnat la plata cheltuielilor de judecată, participă la activitatea judiciară în condițiile și cazurile determinate de art. 45 c. proc. civ., poate exercita căile ordinare de atac chiar dacă nu a fost parte în proces în fața instanței de judecată, etc.⁴

Procurorul poate face uz de de instituția recuzării în cazurile în care legăturile de rudenie privesc pe judecător și celelalte parti. Relațiile dintre procuror și judecător, chiar și atunci când are calitatea de reclamant, nu pot fi invocate ca motiv de recuzare de către nici una din parti.

Participând în procesul civil, procurorul acționează potrivit drepturilor și obligațiilor consacrate de procedura civilă și care statornicesc un regim de egalitate și contradictorialitate între participanții la procesul civil, asigurând totodată instanței o poziție independentă și suverană. Procurorul care participă la judecata poate fi substituit oricând, și în orice fază a procesului, cu un alt procuror, fără a fi necesară îndeplinirea unei formalități.

Procedura abținerii procurorului se va desfășura în conformitate cu principiile de organizare și modul de funcționare a unităților Ministerului Public.

Procurorul care știe că în privința lui există un motiv de recuzare este dator - în conformitate cu art.25 C. pr. Civ - să raporteze acest lucru șefului unității din care face parte, formulând și o cerere de abținere.

² În literatura juridică există și opinii potrivit cărora poziția procurorului în procesul civil ar fi aceea de reprezentant sui generis al părților sau de reprezentant al statului

³ V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, Editura National, 1996, p. 349

⁴ I. Deleanu, *Tratat de procedura civilă*, vol I, Editura All Beck, București, 2005 , p. 115

3. Obiectul acțiunii civile

Obiectul acțiunii civile îl reprezintă protecția unui drept subiectiv sau a unui interes pentru a cărui realizare calea justiției este obligatorie.

In general, *obiectul acțiunii constă fie din pretenția de recunoașterea a unui drept sau la condamnarea pârâtului la executarea obligației pe care a încălcat-o, fie din pretenția la cererea unor situații juridice noi, în cazurile expres prevăzute de lege.* Acțiunea poate să aibă ca obiect luarea numai a unor măsuri conservatorii sau provizorii, prin care se urmărește prevenirea unor prejudicii.

Obiectul acțiunii se concretizează și se nuanțează prin mijlocul procesual folosit. Astfel, obiectul cererii de chemare în judecată îl formează pretenția concretă a reclamantului (*res in iudicium deducta*): plata unei sume de bani, anularea unui contract, desfacerea căsătoriei etc. Excepțiile procesuale au ca obiect invocarea încălcării normelor de organizare judecătorească, de competență sau de procedură propriuzise (excepții de procedură) ori a unor lipsuri referitoare la exercitarea acțiunii (excepții de fond).

Obiectul acțiunii trebuie să îndeplinească, în principiu, aceleași condiții ca și obiectul unei convenții. El trebuie să fie licit, posibil și determinat.⁵

a) *Obiectul acțiunii trebuie să fie licit și posibil.*

Obiectul este ilicit atunci când s-ar pretinde valorificarea unui drept care s-a stins prin neuz sau achitarea contravalorii unui bun vândut în valută. Cu privire la cea de-a doua condiție, nu se poate cere pe calea acțiunii predarea în natură a unui bun determinat care a pierit (*ad impossibilia nulla obligatio*). În acest caz, reclamantul va trebui să ceară echivalentul bănesc al acestui bun.

b) *Obiectul acțiunii trebuie să fie determinat.*

⁵ De fapt, acestea sunt condițiile pe care trebuie să le îndeplinească obiectul fiecărui mijloc procesual care intră în conținutul acțiunii civile; V, M. Ciobanu, op. cit, p. 362;

4. Cauza acțiunii civile

Acțiunea civilă nu se poate identifica deplin numai prin părți și obiect, fiind indispensabil și un al treilea element - cauza

Prin cauza acțiunii civile trebuie înțeles temeiul juridic al cererii (causa petendi), fundamentul legal al dreptului pe care una dintre părți îl valorifică împotriva celeilalte.

Cauza acțiunii civile nu trebuie confundată cu obiectul acesteia. Cu privire la același obiect pot exista mai multe acțiuni întemeiate pe cauze diferite. De exemplu, se va putea pretinde de la același debitor același obiect, o dată invocându-se ca temei contractul de schimb, iar ulterior, un contract de vânzare - cumpărare; acțiunea în nulitatea unui act juridic se poate admite pentru oricare dintre viciile de consimțământ, pentru lipsa obiectului sau cauzei actului, pentru un act care emană de la o persoană lipsită de capacitate ori încheiat cu nerespectarea formei solemne prevăzute de lege.

Spre deosebire de obiectul acțiunii, care nu poate fi schimbat, și nici depășit, temeiul juridic nu leagă instanța, care este îndreptățită și chiar obligată, în exercitarea rolului său activ și pentru a ajuta efectiv părțile, în ocrotirea drepturilor și intereselor lor legitime, să dea acțiunii calificarea juridică exactă, alta decât cea dată de reclamant prin cererea sa de chemare în judecată.

Cauza acțiunii civile, privită din punct de vedere al scopului, trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să existe, să fie reală și să fie licită și morală.

Prima condiție se îndeplinește de regulă, deoarece cel ce acționează în justiție urmărește un anumit scop, neputând porni o acțiune lipsită complet de cauză

Cauza acțiunii trebuie să fie reală. Realitatea cauzei cere ca cel ce reclamă să-și fi exprimat voința de a proceda în felul acesta, determinat de un anumit scop.

Cauza acțiunii trebuie să fie licită și morală, adică să nu urmărească un interes contrar ordinii publice și bunelor moravuri.⁶

Cauza acțiunii civile se determină nu numai raportat la cererea de chemare în judecată, ci trebuie căutată în complexitatea de circumstanțe care determină și întrețin voința părții interesate de

⁶ Situațiile de cauză ilicită (imorală) cele mai frecvente sunt acelea referitoare la determinarea ori menținerea stării de concubinaj.

a reclama sau de a se apăra și de a stăruî în ceea ce reclamă ori în ceea ce contestă.⁷ Existența motivelor de a acționa sau apăra în fața instanței un anumit drept, sau totuna cu cauza raportului juridic ori a obligației puse în discuție (causa debendi), fără prefigurarea mintală a obținerii unui anumit rezultat, nu determină pe nimeni să reclame sau să se apere în justiție.

Bibliografie

1. I. Deleanu, Tratat de procedura civilă, vol I, Editura All Beck, București, 2005
2. V. M. Ciobanu, Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I, Editura National, 1996
3. Gh. Beleiu, Drept civil român, Editura Universu Juridic, 2005
4. Gh. Beleiu, Probleme actuale ale prescripției extinctive în R. R. D., nr. 4/1983

⁷ V. M. Ciobanu, op. cit., p. 263